

TÜRÜK

*Uluslararası Dil, Edebiyat
ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*

2017, Yıl:5, Sayı:11

Geliş Tarihi: 09.10.2017

Kabul Tarihi: 13.11.2017

Sayfa:382-407

ISSN: 2147-8872

TÜRKMENCE-TÜRKÇE SÖZLÜK'TE YER ALAN SÖZCÜKLERE GÖRE TÜRKMEN TÜRKÇESİNDE DUDAK UYUMU

Semra Akgül*

ÖZET

Türk dilinin Güney- Batı grubunda ve bu grubun da doğu kolunda yer alan Türkmen Türkçesi, çağdaş Oğuz şivelerinden olup Oğuz Türkçesinin karakteristik özellikleriyle birlikte, Doğu Türkçesinden de bazı özellikler barındırır. Batı grubu yazı dilleri arasında yer alan Türkmen Türkçesinde dudak uyumunun incelendiği bu yazıda Türkmence-Türkçe Sözlük'te yer alan madde başı sözcükler taranmıştır. Giriş kısmında Türkmen Türkçesine dair kısa bilgiler verilmiş; bu şivedeki dudak uyumu, ait olduğu Batı grubu yazı dilindeki diğer şivelerle kıyaslanarak ele alınmıştır. Türkmen Türkçesinde dudak uyumunu zayıflatan sebepler Giriş kısmında sıralanmış; bu sebeplerin örneği olabilecek sözcükler taranan sözlükten verilmiştir. Türkmence-Türkçe Sözlük'te yer alan sözcükler "Yabancı kökenli olanlar" ve "Türkçe kökenli olanlar" olmak üzere iki gruba ayrılarak, dudak uyumu bakımından incelenmiştir. Tarama sonucunda ortaya çıkan sözcüklerin uyum dışında kalma sebepleri irdelenmiştir. Sonuç kısmında elde edilen veriler ışığında Türkmen Türkçesinde dudak uyumuna aykırı olan sözcüklerin sözlüğün geneline oranı verilmiştir.

Anahtar sözcükler: dudak uyumu, Türkmen Türkçesi, Batı grubu yazı dilleri, Türkmence Türkçe Sözlük, ses uyumları

* Araştırma Gör., Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Elemanı, orcid.org/0000-0003-0471-3772, semra_borucu@hotmail.com

THE LABIAL HARMONY OF TURKMEN TURKISH ACCORDING TO THE WORDS OF TÜRKMENÇE-TÜRKÇE SÖZLÜK

ABSTRACT

Turkmen Turkish is one of the written language of contemporary Oğuz dialect and belongs to Southern West group and the east side of this group. It has some features of East Turkish as much as speciality of Oğuz dialect. In this paper, Türkmençe-Türkçe Sözlük is searched for analyzing of the labial harmony of Turkmen Turkish which is a part of the Western Written Language Groups. Some information about Turkmen turkish is announced at the first part, and the labial harmony of Turkmen Turkish is compared according to the other written languages of Western group. The reasons of the weakness of labial harmony at Turkmen Turkish are ordered at the first part and the examples of the words which is not suitable for labial harmony was given from the lexicon. The words of Türkmençe-Türkçe Sözlük is separated as “foreign origin” and “Turkish origin” for the analysing of labial harmony and the reasons of keeping out the harmony is scrutinised. At the end the rate of the words which is not suitable for labial harmony was given.

Key words: labial harmony, Turkmen Turkish, the Western Written Language Groups, Türkmençe Türkçe Sözlük, vocal harmony

GİRİŞ

Türkiye Türkçesi, Gagavuz Türkçesi ve Azerbaycan Türkçesi ile birlikte çağdaş Oğuz şivelerinden biri olan Türkmen Türkçesi, Türk dilinin Güney- Batı grubunda ve bu grubun da doğu kolunda yer alır. Türkmen Türkçesi dahil olduğu Oğuz Türkçesinin karakteristik özellikleriyle birlikte, coğrafi yakınlık sebebiyle Doğu Türkçesinden- Kıpçak ve Çağatay Türkçelerinden- de bazı özellikler barındırır.

1990 yılından itibaren Türkmenistan Devleti'nin resmî yazı dili olarak kullanılan Türkmen Türkçesinin yaklaşık 30 diyalekt ve ağzı vardır. Etnik grupların isimlerine göre verilen bu diyalektler şöyledir: Mari ve Akal ağızlarını da yansıtan Teke; kuzey ve batı ağızlarının da dahil olduğu Yomut, Salur, Saruk, Gireklen, Çovdur, Ersarı, Alili, Karadaşlı, Emreli, Sakar, Ata, Bayat, Nohur, Düeşi, Murşe ve diğerleridir.¹

Teke, Yomut, Ersarı, Sarık, Salur, Gökleñ, Çovdur boylarından oluşan Türkmenler, Oğuz kökenli olup X. yüzyılda Hazar Denizi'nin doğusundan Sir Derya'nın ortalarına kadar uzanan bir sahada yaşıyorlardı.² 1873'ten sonra Rus saldırılarına maruz kalan Türkmenler, uzun mücadelelere rağmen 1884 yılında Rus hâkimiyetine girerler. Türkmenlerin yıllarca

¹ R. Nepesova, O. Nazarov, J. Göklenov, (çev. Suzan Tokatlı), “Türkmen Türkçesi”, *The Studies in Languages, Ashgabad*, s. 7- 29, RUH, 1998.

² Gürcü Selcan Sağlık, *Türkiye ve Türkmen Türkçelerinin Karşılaştırmalı Ses Bilgisi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 10, Ankara, 2001.

süren bağımsızlık mücadeleleri, nihayet 1991 yılında Sovyetler Birliği'nin dağılmasının akabinde bağımsızlıklarını ilan etmeleri ile sonuçlanır.³

Türkmen Türkçesi ile ilgili ayrıntılı ilk bilgilere, bazı şarkiyatçıların 19. yüzyılda yaptıkları çalışmalarda rastlansa da bunlar günümüz araştırmalarına ışık tutacak nitelikte olmayıp yalnız tarihî öneme sahiptirler. 1920'li yılların sonuna doğru yayımlanan M. Geldiyev ve G. Alparov'un hazırladıkları Türkmen dili grameriyle ilgili eser, bu alandaki önemli ilk eserlerdendir. Yine 1920'li yıllarda neşredilen A. P. Potseluyevskiy'in Türkmenceyi öğreten kılavuz kitabı ve A. Alıyev ile K. Böriyev'in hazırladığı *Rusça-Türkmençe Sözlük* alanın diğer önemli iki eseridir.⁴

Türkmenler, yazılı edebiyatlarının başladığı 18. yüzyıldan 1928 yılına kadar Arap, 1928- 1940 yılları arasında Latin ve 1940 yılından itibaren de Kiril Alfabesini kullanmışlardır. Sovyet döneminde, Türkmen Türkçesinin edebi dili için Yomut ve Teke ağızları esas alınmış olsa da Türkmen aydınları bütün ağızlardan faydalanmayı kendilerine prensip edinmişlerdir.⁵

Bünyesinde eski Oğuzcaya ait unsurları da barındıran Türkmençe, Çağataycanın tesirinde gelişen bir yazı dili olduğu için Türkçenin doğu ve kuzey kolunda yer alan lehçelere ait özellikler de taşımaktadır. Bunları şu şekilde sıralamak mümkündür:

1. Batı grubunda yer alan diğer üç şivede (Azerbaycan, Gagavuz ve Türkiye Türkçesi) kelime başında “v” li olan kelimeler Türkmencede “b” li şekilleriyle karşımıza çıkarlar. Baar “var”, bar- “varmak, gitmek”, ber- “vermek”

2. Batı grubunun diğer üç şivesinde *ol-* fiilinin başında “b” bulunmazken, Türkmen Türkçesinde Kuzey ve Doğu lehçelerinde olduğu gibi bu fiil *bol-* şekli ile kullanılır.

3. Arapça ve Farsça kelimelerde bulunan “f” sesi Türkiye, Azerbaycan ve Gagavuz Türkçelerinde korunurken, Türkmen Türkçesinde bu sesin yerini “p” sesi almıştır. Pikir “fikir”, insaap “insaf”.⁶

Yukarıda sayılan maddeler de göz önünde bulundurulduğunda Türkmen Türkçesinin, Batı grubundaki diğer lehçelere oranla Eski ve Orta Türkçe dönemine ait fonetik ve morfolojik bazı unsurlar ile söz dağarcığının önemli bir kısmını koruduğu söylenebilir. Türkmen Türkçesinin söz varlığının temelini Türkçe sözcükler oluşturmakla birlikte Rusçadan, Arapçadan, Farsçadan ve Moğolcadan alınan sözcükler de oldukça yoğundur. Rusça alıntı kelimeler bakımından Gagavuz ve Azerbaycan Türkçeleriyle benzerlik gösterir. Eski Türkçe dönemi eserlerinde mevcut olan birçok sözcük de günümüz Türkmen

³ Türkmenlerin tarihine dair ayrıntılı bilgi için bk. Mehmet Saray, *Türkmen Tarihi*, Yeni Türk Cumhuriyetleri Serisi, İstanbul, 1993.

⁴ Mehmet Kara, *Türkmen Türkçesi Grameri*, s. 19, Gazi Kitabevi, Ankara, 2005.

⁵ *age*, s. 19.

⁶ Kara, *age*, s. 21.

Türkçesinde yaygın şekilde kullanılmaktadır.⁷ Türkmen Türkçesi bu özelliklerinin dışında Oğuz grubunu oluşturan diğer şivelerle benzerlik gösterir.

Türkmen Türkçesinin bir diğer göze çarpan özelliği de asli uzun ünlüleri korumuş olmasıdır. Ana Türkçedeki asli uzunlukları en iyi koruyan Türk lehçesi Türkmencedir. Asli uzunluklar, Türkmence kelimelerin ilk hecesinde bulunurlar, ayrıca tek heceli olup asli uzunlukları bulunduran kelimeler de yaygındır. Bunun yanı sıra Türkmencede dolaylı uzun ünlüler de mevcuttur ki bunlar kelimelerin ikinci veya daha sonraki hecelerinde bulunur⁸.

Türkmen Türkçesinin en önemli özelliği ise bünyesinde bulundurduğu uzun ünlülerdir. Öyle ki dokuz normal ünlünün her birinin bir de uzun şekilleri mevcuttur. Türkmen Türkçesinde bulunan uzun vokalli kelimeler aynı zamanda kısa vokalli olan kelime ile anlam bakımından farklıdır: ot “ot” ~ öd “ateş”; daş “dış” ~ dāş “taş”; baş “baş” ~ bāş “yara”.⁹

Uzun ünlüler, kapalı ve açık e ünlüleri hariç, ilk Türkmen Latininde ünlüler çift yazılarak gösterilmiş, Türkmen Kirilinde ve yeni Türkmen Latininde ise gösterilmemiştir¹⁰.

Damak ve dudak uyumu bazı farklılıklarla da olsa Batı grubu yazı dillerinin dört şivesinde de görülür. Türkmen Türkçesinin ise dudak uyumu noktasında, onu diğer üç şiveden ayıran bazı hususiyetleri vardır. Aşağıda bahsedeceğimiz bu hususiyetler Türkmen Türkçesini dudak uyumu açısından diğer üç Oğuz şivesine göre daha zayıf bir konuma getirir¹¹. O özellikleri şu şekilde sıralayabiliriz:

1. Türkmen Türkçesinde dudak uyumunun bozulmasındaki en büyük etken Oğuz grubunun bu yazı dilinde ikinci heceden sonra yuvarlak ünlünün bulunmamasıdır. “bölünici”, “söyğüli”, “yolumuz”

2. Türkmen Türkçesinde iki heceli kelimelerde bulunan dar yuvarlak ünlüler düzleşir. Bu durum dudak uyumuna uyan kelimelerde uyumun bozulmasına sebep olur. “duru > dürü”, “dürlü > dürli”

3. Türkmen Türkçesinde ilk hecesinde yuvarlak ünlü bulunan iki heceli kelimelerin ikinci hecesi kapalı ise u/ü korunur, ancak ikinci hece açık ise u/ü ünlüleri düzleştiği için dudak uyumu bozulur.¹² “uzun > uzın”, “gündüz > gündiz”

4. Eski Türkçede dudak uyumuna uymayıp yuvarlak vokalle kullanılan bazı kelimeler bugün Türkmen Türkçesinde de yuvarlak vokalle kullanılmaya devam etmiştir¹³.

⁷ Engin Gökçür, “Türkmen Türkçesi İle Türkiye Türkçesi Ağızlarındaki Ortak Söz Varlığı Üzerine”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. 8, S. 36, s. 135-155.

⁸ Kara, *age*, s. 21.

⁹ Esin Altınel, *Türkmence-Türkçe Sözlük'e Göre Türkmen Türkçesinde Kelime Yapımı*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 2, Niğde, 2003.

¹⁰ Ahmet B. Ercilasun editörlüğünde, *Türk Lehçeleri Grameri*, s. 238, Akçağ Yayınları, Ankara, 2012.

¹¹ Türkmen Türkçesinde ünlü uyumları, ses ve ses olayları için ayrıca bk. L. Doğan, “Türkmen Türkçesinin Fonetik ve Morfolojik Özellikleri Üzerine I”, *Türk Lehçeleri ve Edebiyatı Dergisi* 5, s. 65-75, 1996; Mehmet Kara, “Türkmen Türkçesinde Ünlü Uyumları”, *Türk Lehçeleri ve Edebiyatı Dergisi*, S. 19, s. 44-50, Haziran, 1998; Yusuf Azmun, *Ana Çizgileriyle Türkmence Dilbilgisi, I. Cilt (Ses Bilgisi)*, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Yayınları, Ankara, 1983.

¹² Ercilasun, *age*, s. 237.

5. Türkmen Türkçesinde bazı ekler yalnız tek şekilli olarak kelime kök ve tabanlarına eklenirler. Eklendikleri kelimenin vokalinin yuvarlak veya düz olmasına bakmaksızın devamlı aynı şekilde kullanılırlar. Bu durum da Türkmen Türkçesinde dudak uyumunu zayıflatan önemli bir etkidir. Devamlı aynı vokalle kullanılan bu ekler şunlardır.

- +çI “okuv+çı”, “gürrün+çı”
- +dI “cüygül+di”
- +(X)mtIk “süycü+mtik”
- +(X)mtIl “göy+ümtil”
- +(X)ncI “dörd+ünci”
- +sI “konur+sı”
- -gI “goş-gı”
- -vUk “haşırda-vuk”
- -avUl- -vUl “çap-avul”

Türkmen Türkçesinde dudak uyumunun Azerbaycan Türkçesi ve Türkiye Türkçesine göre daha zayıf olduğunu belirtmiştik. Türkmen Türkçesinde hem ekler hem kökler bakımından uyumsuzluklar görülebilir. Bu uyumsuzlukların en büyük sebebi Türkmencenin kelimelerin ikinci hecesinden sonra yuvarlak ünlüyü kullanmamasıdır. Bir diğer önemli sebep ise bazı eklerin kelimenin kökündeki vokale bakmaksızın devamlı aynı vokalle kullanılmasıdır. Bu iki ana sebep dışında Türkmencede uyumu bozan etkenler yukarıda izah edildiği gibidir. Bu çalışmada yukarıda genel hatlarıyla tanıtmaya çalıştığımız Türkmen Türkçesinde dudak uyumu üzerinde durulacaktır. Bu amaç doğrultusunda *Türkmence-Türkçe Sözlük*'te¹⁴ yer alan madde başı kelimeler dudak uyumu açısından ele alınarak, yalnız dudak uyumuna uymayan kelimeler sıralanacaktır. Bunun için sözlükteki¹⁵ kelimeleri “yabancı kökenli olanlar” ve “Türkçe kökenli olanlar” olmak üzere iki gruba ayırıp dudak uyumuna uymayan kelimeleri aşağıda bir tablo hâlinde göstereceğiz. Uyum dışı kalan kelimelerin uyum dışı kalma sebeplerine sonuç bölümünde yer verilecektir.

¹³ Eski Türkçede dudak uyumu dışında kalan bazı kelimeler ise Türkmen Türkçesinde, Türkiye Türkçesinden de ileri giderek uyuma girmiştir. “berü> beri”, “çevür- > çövr-“ vs.

¹⁴ Talat Tekin; Mehmet Ölmez, Emine Ceylan; Zuhul Ölmez; Süer Eker, *Türkmence-Türkçe Sözlük*, Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi: 18, Simurg Yay. 1995.

¹⁵ Bu çalışmada tercih edilen sözlük dışında Türkmence sözlüklerden bazıları için bk. S. Altayev, G. Açilova, S. Gücükov, *Türkmen Dilinin Frazеologik Sözlüğü*, Ilım Neşiryaatı, Aşgabat, 1976; A. Annanurov, *Türkmen Dilinin Gusgaça Dialektologik Sözlüğü*, Ilım Neşiryaatı, Aşgabat, 1977; N. A. Baskakov, B. A. Garriyev, M. Y. Hamzayev, *Turkmensko-Russkiy Slovar/ Türkmence- Rusça Sözlük*, Türkmenistan Ilımlar Akademiyası Mağtımğulı Dil ve Edebiyat İnstitutı, Moskova, 1968; B. Çarıyarov, *Türkmen Dilinin Orfoepik Sözlüğü*, Ilım Neşiryaatı, Aşgabat, 1978; İlhan Çeneli, *Türkmen Türkçesi Sözlüğü*, TDAY- Belleten, 1982-1983, Ankara, 1986, s. 29-84; M. Hamzayev, *Türkmen Dilinin Sözlüğü*, Türkmenistan Ilımlar Akademiyası Dil Bilimi İnstitutı, Aşgabat, 1962.

İNCELEME

Yabancı Kökenli Olup Dudak Uyumuna
Uymayan Sözcükler¹⁶**-A-**

abajur: (is.) abajur
 absolyut: (is.) mutlak
 absorbirle-: (f.) emmek, soğurmak
 abu:na: (is.) sürdürüm, sürdürümcü, abone
 a:damhor: (is.) yamyam, insan yiyen
 a:damhorluk: (is.) yamyamlık
 administrator: (is.) yönetmen, yönetici
 advokat: (is.) avukat
 adyutant: (is.) yaver
 aeroport: (is.) havalimanı
 agitator: (is.) kışkırtıcı, tahrikçi
 agitatorluk: (is.) kışkırtıcılık, tahrikçilik
 agressor: (is.) saldırgan, mütecaviz
 agronom: (is.) tarım uzmanı, tarımcı, ziraatçi
 aktyor: (is.) aktör, oyuncu
 aktyorluk: (is.) aktörlük, oyunculuk
 al'bom: (is.) albüm
 anatomiya: (is.) anatomi
 anonim: (is.) adsız, adı bilinmeyen
 antonim: (is.) anten
 arakhor: (is.) çok içki içen, alkolik
 arheolog: (is.) arkeolog
 arheologik: (is.) arkeolojik
 arheologiya: (is.) arkeoloji
 arzu: (is.) dilek, istek, arzu
 arzuyla-: (f.) istemek, arzulamak
 a:su:da: (is.) sakın, sessiz
 a:su:dalık: (is.) sessizlik
 atom: (is.) atom
 avtobus: (is.) otobüs
 avtomat: (is.) otomat
 avtomatik: (is.) otomatik
 avtomobil: (is.) otomobil

avtonom: (is.) özerk
 avtor: (is.) yazar, müellif
 avtorluk: (is.) yazarlık
 azot: (is.) azot

-B-

bagröyken: (is.) karaciğer ve akciğer
 balon: (is.) balon
 barometr: (is.) barometre
 bedro:y: (is.) çirkin
 betgüma:n: (is.) şüpheci, kuşkucu
 betgüma:nlık: (is.) kuşkuculuk, şüphecilik
 beton: (is.) beton
 betonla-: (f.) beton dökmek
 beyhu:da: (is.) boşuna, beyhude
 beyhu:ş: (is.) aklını yitirmiş, kendinden geçmiş
 bibliografik: (is.) kaynakça ile ilgili
 bibliografiya:
 bi:güma:n: (is.) şüphesiz
 bi:günä: (is.) günahsız
 bi:hova:tı:r: (is.) tehlikesiz, zararsız
 bi:ka:nu:n: (is.) yasaya aykırı, kanunsuz
 bi:no:ba:t: (is.) sırasız
 biografik: (is.) özgeçmişle ilgili
 biografiya: (is.) özgeçmiş
 biologiya: (is.) biyoloji
 bi:rova:ç: (is.) başarısız, boşuna, yetersiz
 bi:rova:çlık: (is.) başarısızlık
 birtüysli: (is.) tekdüze, bir örnek
 bi:rugsat: (is.) belgesiz, izinsiz
 blokirle-: (f.) ablukaya almak
 bloknot: (is.) bloknot
 boksçı: (is.) boksçu
 borona: (is.) tırmık
 botinka: (is.) potin
 boykot: (is.) boykot
 boykotla-: (f.) boykot etmek
 bukı: (is.) sığınak, melce, saklı
 bu:şlukçı: (is.) müjdecı
 bükgüldi: (is.) çarpıntı, heyecan

¹⁶ Bu çalışmada taranan *Türkmence-Türkçe Sözlük*'teki madde başı sözcüklerden yabancı kökenli olanların hangi dilden ödünçlendiği belirtilmemiştir.

bükürdi: (is.) patırtı, ayak patırtısı
 büro: (is.) büro
 bürokrat: (is.) bürokrat
 bürokratiya: (is.) bürokrasi
 bürokratlaş-: (f.) bürokratlaşmak
 büyüli: (is.) devenin ağzına geçirilen ağaç
 çubuk, burunduruk

-C-

ceyhu:n: (is.) coşan, coşkun akan
 cökçök: (is.) yelve, bildiricim kılavuzu
 cübi: (is.) cep, kese
 cürbecür: (is.) çeşitli, türlü
 cüründik: (is.) musluk

-Ç-

çalasovat: (is.) okuma yazması az olan
 çalasovatlılık: (is.) okuması yazması kıt olan
 çapıksuva:r: (is.) at yarışçısı
 ça:rçuva: (is.) çerçeve
 çasovay: (is.) nöbetçi
 çastota: (is.) frekans
 çä:gesöv: (is.) kumlu
 çehol: (is.) kılıf
 çempion: (is.) şampiyon
 çempionat: (is.) şampiyona
 çernosotençi: (is.) Çarlık Rusyası'nda yağma yapan silahlı örgütün üyesi
 çertyoj: (is.) resim, kroki
 çesuça: (is.) beyaz ya da sarımsı, sık dokunan bir tür ipek kumaş
 çıtavun: (is.) bulutlu, kapalı
 çıtavunluk: (is.) kötü hava
 çilimho:r: (is.) tütün, sigara bağımlısı
 çinovnik: (is.) memur, bürokrat
 çinovniklik: (is.) memurluk, bürokratlık
 çovlı: (is.) sivri uçlu
 çühörek: (is.) az yemek yiyen
 çümhöreklik: (is.) az yemek yeme

çümşüldi: (is.) sancı, ağrı, kramp
 çüri: (is.) sivri
 çürüzzik: (is.) bir tür çocuk oyunu

-D-

deformatsiya: (is.) deformasyon
 deformirle-: (f.) biçimini bozmak, deforme etmek
 dekorator: (is.) dekoratör
 dekoratsiya: (is.) dekorasyon
 demokrat: (is.) demokrat
 demokratik: (is.) demokratik
 demokratiya: (is.) demokrasi
 demonstratsiya: (is.) gösteri
 demonstrirle-: (f.) gösteri yapmak, gösteriye katılmak
 depo: (is.) depo, garaj
 deponirle-: (f.) depozit yatırmak, para yatırmak
 depozit: (is.) depozit
 dervüş: (is.) derviş
 despot: (is.) despot
 despotik: (is.) despotik
 despotizm: (is.) despotluk
 dessu:r: (is.) gelenek, örf ve adet
 dı:nuv: (is.) ara, aralık, fasıla
 dı:nuvsız: (is.) arasız, aralıksız
 diagnostik: (is.) tanı ile ilgili
 diagnostika: (is.) diagnostik, tanı, teşhis
 diagnoz: (is.) tanı, teşhis
 dialektolog: (is.) bir dilin şiveleri üzerine çalışan
 dialektologik: (is.) diyalektoloji ile ilgili
 dialektologiya: (is.) diyalektoloji, şive araştırmaları
 diffuziya: (is.) yayılma
 diftong: (is.) ikiz ünlü
 diftonglaşma: (is.) ikizleşme
 diktator: (is.) diktatör
 diktatorluk: (is.) dikta, diktatörlük
 diktatura: (is.) diktatörlük

diktor: (is.) spiker	ekskavator: (is.) kazı makinesi, kazma
dinamo-maşı:n: (is.) dinamo	ekskurs: (is.) göz atma, bakma
diplom: (is.) diploma	ekskursant: (is.) turist
diplomat: (is.) diplomat	ekskursiya: (is.) gezi
diplomatik: (is.) diplomatik	ekskursiyaçı: (is.) turist
diplomatiya: (is.) diplomasi	ekskursovod: (is.) kılavuz, rehber
diplomatlık: (is.) diplomatlık, diplomat mesleği	ekspansionist: (is.) yayılmacı, yayılma politikası taraftarı
direktor: (is.) yönetmen, direktör, müdür	ekspansionizm: (is.) yayılma politikası
dirijyor: (is.) orkestra şefi	ekspeditor: (is.) mal sevk eden
dirijyorluk: (is.) orkestra şefliği	eksperimentator: (is.) deneyci
diskussion: (is.) tartışma	ekspluatator: (is.) sömürücü
disput: (is.) tartışma	ekspluatirle-: (f.) sömürmek
dokı: (is.) mersin balığı	ekspluatirlen-: (f.) sömürülmek
doktor: (is.) bilim doktoru	ekspluatirlet-: (f.) sömürtmek
doktorant: (is.) doktora tezi yazan	ekspluatsiya: (is.) sömürü
doktorluk: (is.) doktora, doktorluk	eksponat: (is.) sergilenmek üzere konulan malzeme
do:stluklı: (is.) dostça, dostane	eksponent: (is.) sergiyi düzenleyen
dovulçı: (is.) paniğe kapılan, korkak, ürkek	eksponirle-: (f.) sergilemek
dovullı: (is.) panik	eksponirlen-: (f.) sergilenmek
dramaturg: (is.) oyun yazarı	eksponirlet-: (f.) sergiletmek
dramkrujok: (is.) tiyatro derneği	eksport: (is.) ihraç, ihracat
drujina: (is.) müfreze	eksporter: (is.) ihracatçı
dramaturg: (is.) oyun yazarı	eksportirle-: (f.) ihraç etmek
dramkrujok: (is.) tiyatro derneği	eksportirlen-: (f.) ihraç edilmek
drujina: (is.) müfreze	eksportirlet-: (f.) ihraç ettirmek
dublirle-: (f.) dublör olmak, yedek oyuncu olmak	ekspozitsiya: (is.) sergi, sergileme
dublyor: (is.) yedek oyuncu	ekspressionizm: (is.) 20.yy başlarında Batı Avrupa edebiyatında ve sanatında ortaya çıkan akım
düka:nçılık: (is.) bakkallık, dükkan işletme	ekspromt: (is.) hazırlıksız konuşma
dürbi: (is.) dürbün	ekspropriator: (is.) müsadere eden
-Ä-	ekspropriatsiya: (is.) müsadere
ählumu:mı: (is.) umumi, genel	ekspropriirle-: (f.) müsadere etmek
-E-	ekspropriirlen-: (f.) müsadere edilmek
ebonit: (is.) ebonit	ekspropriirlet-: (f.) müsadere ettirmek
egoist: (is.) bencil, egoist	eksterritorial: (is.) uluslar arası hakları
egoistlik: (is.) bencillik, egoizm	eksterritoriallık:(is.)diplomatların dokunulmazlığı
egoizm: (is.) bencillik	ekvator: (is.) ekvator
	ekvatorial: (is.) ekvatorial

ekzamenatsion: (is.) sınav olan
 ekzotik: (is.) ekzotik
 elektrod: (is.) elektrot
 elektrolit: (is.) elektrolit
 elektromagnet: (is.) elektromanyetik
 elektron: (is.) elektron
 elektronika: (is.) santral
 elektrovoz: (is.) elektrik lokomotif
 elevator: (is.) asansör
 embargo: (is.) ambargo
 embrion: (is.) embriyo
 emotsional: (is.) duygulu, duygusal, hissi
 emotsiya: (is.) duygu, his
 emulsiya: (is.) emulsiyon
 endirevük: (is.) titreyen, titreşim
 entsiklopediya: (is.) ansiklopedi
 epilog: (is.) epilog
 epinstolyar: (is.) mektup şeklinde yazılan
 epizod: (is.) epizot, bölüm
 epoletler: (is.) apoletler
 epopeya: (is.) epope, destan
 epos: (is.) destan
 eritrotsit: (is.) alyuvar
 erotik: (is.) erotik
 erotizm: (is.) erotizm
 eroziya: (is.) erezyon
 eruditsiya: (is.) engin bilgi
 erudiut: (is.) çok bilgili
 eskadron: (is.) süvari
 eskalator: (is.) yürüyen merdiven
 eskimo: (is.) Eskimo
 eskort: (is.) eskort, konvoy
 espadron: (is.) meç
 esperanto: (is.) Esperanto
 eston: (is.) Estonya
 eşafot: (is.) darağacı
 eşelon: (is.) askeriyede kademe
 etalon: (is.) ayar aleti
 etimologik: (is.) etimolojik
 etimologiya: (is.) etimoloji
 etnograf: (is.) etnograf
 etnografiya: (is.) etnografi

etyud: (is.) etüt
 evakopunt: (is.) tahliye
 evakuatsiya: (is.) boşaltma, tahliye
 evakuirle-: (f.) boşaltmak, tahliye etmek
 evakuirlen-: (f.) tahliye edilmek
 evolyutsionist: (is.) evrimci, evrim taraftarı
 evolyutsionizm: (is.) evrimcilik
 evolyutsiya: (is.) evrim, tekamül

-F-

fabkom: (is.) fabrika komitesi
 fabula: (is.) bir öyküde geçen olayların
 düzeni
 fagot: (is.) fagot
 fagotsit: (is.) yutar hücre
 faktor: (is.) faktör
 faktura: (is.) fatura
 fakultativ: (is.) ihtiyari seçmeli
 fakultet: (is.) fakülte
 farfor: (is.) porselen
 farmakolog: (is.) farmakolog
 farmakologik: (is.) farmakolojik
 farmakologiya: (is.) farmakolojik
 fartuk: (is.) önlük
 fason: (is.) model, kesim
 fauna: (is.) hayvanlar dünyası
 fehtovaniye: (is.) eskrim
 feleton: (is.) yergili gazete fıkrası
 feletonçı: (is.) fıkracı yazarı
 feod: (is.) Orta Çağ Avrupası'nda
 derebeylerin sahip oldukları topraklar,
 gelirler
 feodalizm: (is.) feodalizm, derebeylik
 feodallık: (is.) feodalite
 ferrohrom: (is.) ferrokrom
 filolog: (is.) filolog
 filologik: (is.) filolojik
 filologiya: (is.) filoloji
 filosof: (is.) filozof, felsefeci
 filosofik: (is.) filozofik, felsefi
 filosofiya: (is.) filozofi

fiziolog: (is.) fizyolog
 fiziologik: (is.) fizyolojik
 fiziologiya: (is.) fizyoloji
 fizioterapiya: (is.) fizyoterapi
 flotiliya: (is.) filo
 folklor: (is.) halkbilim, folklor
 folklorçı: (is.) folklorcu, halkbilimci
 fonograf: (is.) fonograf
 formulirle-: (f.) düşünceyi kısaca ve açıkça anlatmak
 formulirlen-: (f.) edl. bk. formulirle-
 formulirovka: (is.) açıkça belirtme
 fortepyano: (is.) piyano
 fortoçka: (is.) vazistas
 fosfor: (is.) fosfor
 fotoalbom: (is.) fotoğraf albümü
 fotoapparat: (is.) fotoğraf makinesi
 fotoeffekt: (is.) ışık etkisi
 fotograf: (is.) fotoğraf
 fotografirle-: (f.) fotoğraf çekmek
 fotografiya: (is.) fotoğrafı
 fotohronika: (is.) fotoğraflarla olayları gösteren kronik
 fotomontaj: (is.) fotomontaj
 foton: (is.) foton
 fotonusga: (is.) tıpkıbasım
 fraksion: (is.) hizip, fraksiyon
 frantsuz: (is.) Fransız
 frazeologik: (is.) deyimle ilgili
 frazeologiya: (is.) deyimler
 funksiya: (is.) işlev, fonksiyon
 futbol: (is.) futbol
 futbolçı: (is.) futbolcu
 futurist: (is.) gelecekçi, fütürist
 futurizm: (is.) gelecekçilik, fütürizm

-G-

galagoplı: (is.) endişeli
 galdıravuk: (is.) titreme, ürperme
 galoş: (is.) kalos, ayak lastiği
 garakö:l: (is.) astragan

garakö:lçilik: (is.) astragançılık
 garakö:li: (is.) astragan
 garderob: (is.) elbise dolabı, gardrop
 garmon: (is.) armonika
 garmonçı: (is.) armonikacı
 garnitür: (is.) takım
 garnizon: (is.) garnizon
 ga:rnuv: (is.) karışım
 gastrol: (is.) turne
 gastronom: (is.) yiyecek
 gazoprovod: (is.) gaz borusu hattı
 geofizik: (is.) jeofizik
 geograf: (is.) coğrafyacı
 geografik: (is.) coğrafi
 geografiya: (is.) coğrafya
 geohimik: (is.) jeokimya
 geolog: (is.) jeolog
 geologik: (is.) yerbilimsel, yer bilimine ait
 geologiya: (is.) yerbilimi, jeoloji
 geometriya: (is.) geometri
 gı:kuv: (is.) gürültü, bağırma, çağırma
 gı:kuvla-: (f.) gürültü yapmak, bağırma
 gı:kuvlaş-: (f.) bağırma
 gidrostantsiya: (is.) hidroelektrik santrali
 gobsı: (is.) yardım
 goltgi: (is.) yardım
 gopgunlı: (is.) gürültülü
 gorçitsa: (is.) hardal
 gorçişnik: (is.) hardal lapası
 gorizantal: (a, s) yatay
 gorsuldi: (is.) ayak patırtısı
 gospital: (is.) hastane
 govı: (is.) iyi
 govkı: (is.) eğri, bükülü, bükük
 govulık: (is.) iyi
 gradus: (is.) derece
 gradusnik: (is.) termometre
 gruzin: (is.) Gürcü
 gruzovik: (is.) kamyon, yük taşıtı
 gulplı: (is.) kilitli
 gumrı: (is.) kumru
 gutı: (is.) kutu

gülçülik: (is.) çiçekçilik
güllü: (is.) çiçekli, güllü

-H-

hacıru:n: (is.) hacımelik
hamaleon: (is.) buka lemon
hamtoz: (is.) eşarp
hara:mhor: (is.) haram yiyen
hara:mhorluk: (is.) haram yeme
hayu:k: (is.) süre
hıcuu: (is.) tutku, istek
hıcuulan-: (f.) işini yapmak için çok güçlü isteği olmak
hıcuu: (is.) tutkulu, istekli
hızlavuk: (is.) bir tür ağaçtan yapılmış oyuncak
hirurg: (is.) operatör, cerrah
hirurgik: (is.) cerrahi ile ilgili
hirurgiya: (is.) cerrahi, operatörlük
hlorofil: (is.) klorofil
hloroform: (is.) kloroform
holodilnik: (is.) buzdolabı
horeografik: (is.) dans sanatıyla ilgili
hoşnu:tlık: (is.) hoşnutluk
hovlu: (is.) avlu
hözi:r: (is.) memnuniyet, hoşnutluk
hrestomatiya: (is.) okuma kitabı
hrohikaçı: (is.) gündelik haberlerle ilgilenen gazetici
hronika: (is.) olayların kronolojik olarak yazıldığı vakayiname
hronograf: (is.) vakayiname
hronolog: (is.) kronolog, tarih yazarı
hronologik: (is.) kronolojik
hronologiya: (is.) kronoloji
hronometr: (is.) kronometre
hronomertaj: (is.) kronometraj
hronoskop: (is.) kronoskop
hudojnik: (is.) ressam
hudojniklik: (is.) ressamlık
huku:klı: (is.) hukuku, hakkı olan

huku:klılık: (is.) hukuku, hakkı olma
huku:ksız: (is.) hakkı, hukuku olmayan
huligan: (is.) holigan
huligançılık: (is.) holiganlık
huliganlık: (is.) huligançılık
hu:nho:r: (is.) hunhar
husı:t: (is.) cimri, pinti
husı:tlık: (is.) cimrilik, pintilik
husu:sı: (is.) özel, hususi
husu:sılık: (is.) özellik, hususilik
husu:siyet: (is.) özellik, hususiyet
husu:siyetçi: (is.) özel girişimci
husu:siyetçilik: (is.) özel, hususi
hu:şuzluk: (is.) unutkanlık, bilinçsizlik
hutor: (is.) küçük çiftlik
hutorçı: (is.) küçük çiftlik sahibi
hücümçi: (is.) forvet, ileri saha oyuncusu
hünci: (is.) kolye
hürri: (is.) gizlice
hüşürçi: (is.) zekât toplayan kimse
hüvdi: (is.) ninni
hüvi: (is.) puhu kuşu
hüypüypik: (is.) hüthüt, çavuş kuşu

-İ-

ideologiya: (is.) düşünce, ideoloji
ideolojik: (is.) ideolojik
idioma: (is.) mecaz, mecazi
idiomatika: (is.) mecazi
idiot: (is.) doğuştan aptal, allık
idiotizm: (is.) alıklık, aptallık
illyustrativ: (is.) resimlerle süsleme
illyustratsiya: (is.) resimleme
individual: (is.) bireysel
indonezihalı: (is.) Endonezyalı
industrial: (is.) endüstri, sanayi
industriallaşdır-: (f.) endüstrileştirmek
industrialiya: (is.) endüstri
infeksion: (is.) enfeksiyonlu
informatsion: (is.) haber verme
inkassator: (is.) alımcı, makbuzat memuru

inkubator: (is.) kuluçka makinası
 inkubatsion: (is.) kuluçka devri
 inkubatsiya: (is.) kuluçka devri
 inspektor: (is.) müfettiş
 institut: (is.) enstitü
 instruksiya: (is.) talimat, direktif, yönerge
 instruktör: (is.) öğretmen
 internatsional: (is.) enternasyonal
 internatsionalizm: (is.) enternasyonalizm
 intervyu: (is.) görüşme
 iyul: (is.) temmuz
 iyun: (is.) haziran
 izolirle-: (f.) tecrit etmek, ayırmak
 izolirlen-: (f.) tecrit edilmek
 izolirleş-: (f.) yalıtılmak, ayrıştırılmak
 izolyator: (is.) yalıtkan, yalıtıcı
 izolyatsion: (is.) yalıtkan
 izolyatsiya: (is.) tecrit etme
 izomorf: (is.) eşbiçimli
 izoterma: (is.) izoterm, eşsıcak

-J-

jargon: (is.) argo, lehçe
 jeton: (is.) jeton
 jivopis: (is.) resim, ressamlık
 jonglyor: (is.) jonglör, hokkabaz
 julik: (is.) yankesici, dolandırıcı
 jurnal: (is.) dergi, mecmua
 jyuri: (is.) juri

-K-

kabu:l: (is.) kabul
 kalkulirle-: (f.) hesaplamak
 kalkulirlen-: (f.) hesaplanmak
 kalkulirlet-: (f.) hesaplatmak
 kalkulyator: (is.) hesap memuru
 kandidatura: (is.) adaylık
 kanikul: (is.) tatil
 ka:nu:n: (is.) yasa, kanun
 ka:nu:nı: (is.) yasal, kanuni

ka:nu:nlaşdır-: (f.) yasalılaştırmak
 ka:nu:nlılık: (is.) yasaya uygunluk
 ka:nu:nsız: (is.) yasadışı, kanunsuz
 ka:nu:nsızlık: (is.) yasadışılık, kanunsuzluk
 kartograf: (is.) haritacı
 kartografirle-: (f.) harita yapmak, harita çizmek
 karton: (is.) karton
 kartoşka: (is.) patates
 katalog: (is.) katalog
 kataloglaşdır-: (f.) kataloglamak
 kataloglaşdırıl-: (f.) kataloglanmak
 kategoriya: (is.) kategori
 katok: (is.) patinaj
 kauçuk: (is.) kauçuk
 kayuta: (is.) kamara
 kilogram: (is.) kilogram
 kilogramlık: (is.) kiloluk
 kilometr: (is.) kilometre
 kino: (is.) sinema
 kinoteatr: (is.) sinema
 kiosk: (is.) küçük dükkân, büfe
 kislород: (is.) oksijen
 kişçüvle-: (f.) (Bebeği) hoppala yapmak
 kişçüvle-: (f.) bk. kişçüvle-
 kişçüvlet-: (f.) et. bk. kişçüvle-
 kitüv: (is.) kötü anı, kırgınlık
 kitüvli: (is.) kırgınlığını gizleyen
 kleyonka: (is.) muşamba
 klubnika: (is.) çilek
 kokos: (is.) Hindistan cevizi
 kolhoz: (is.) kolhoz
 kolhozçı: (is.) kolhozcu
 kolhozlaş-: (f.) kolhozlaşmak
 kolhozlaşdır-: (f.) kolhozlaştırmak
 kolhozlaşdırıl-: (f.) ed. bk. kolhozlaş-
 kollektor: (is.) toplayıcı
 kolleksionirle-: (f.) koleksiyon yapmak, toplamak
 kolleksionirlen-: (f.) ed. bk.
 kolleksionirle-

kolleksionirleş-: (f.) işt. bk.
 kolleksionirle-
 kolleksionirlet-: (f.) işt. bk.
 kolleksionirle-
 kolonial: (is.) sömürge
 koloniya: (is.) sömürge
 kolonka: (is.) kolon, sütun
 kolonna: (is.) kafiye
 komandirovka: (is.) memuriyet, görev
 komandovaniye: (is.) komuta etme
 komanduyuşçiy: (is.) kumandan
 kombinezon: (is.) elbise
 kommunist: (is.) komünist
 kommunistik: (is.) komünist
 kommunizm: (is.) komünizm
 kompost: (is.) komposto
 kompostirle-: (f.) soğuk damga vurmak
 kompostirlen-: (f.) ed. bk. kompostirle-
 kompostirlet-: (f.) et. bk. kompostirle
 kompot: (is.) komposto
 kompozitor: (is.) kompozitör
 komsomol: (is.) komünist partinin gençlik
 örgütü ve bu örgütün üyesi
 konki: (is.) paten
 konditer: (is.) pastacı, şekerçi
 konduktor: (is.) kondüktör
 konservatoriya: (is.) konservatuar
 konstitutsiya: (is.) anayasa
 konstruirle-: (f.) proje yapmak
 konstruirlen-: (f.) ed. bk. konstruirle-
 konstruirlet-: (f.) et. bk. konstruirle-
 konstruktor: (is.) proje mühendisi
 konstruksiya: (is.) yapı, konstrüksiyon
 konsullik: (is.) elçilik
 kontinent: (is.) kıta
 kontinental: (is.) kıta
 kontingent: (is.) mevcut, sayı
 kontora: (is.) daire, ofis
 kontrol: (is.) kontrol
 kontrollik: (is.) kontrol, denetleme
 kontrolyor: (is.) kontrolcü, denetleyici
 kooperativ: (is.) kooperatif

kooperativleş-: (f.) kooperatifleşmek
 kooperativleşdir-: (f.) et. bk. kooperativleş-
 kooperatsiya: (is.) iş ortaklığı
 kopiya: (is.) kopye, nüsha
 logiki: (is.) mantıksal
 lotı: (is.) hovarda, başıboş, avare
 lotokçı: (is.) işportacı
 lovurdu: (is.) parıltı, pırıltı

-M-

mahlu:k: (is.) canlılar, mahlukat
 mahorka: (is.) kalitesiz bir tütün cinsi
 mahru:m: (is.) mahrum, yoksun
 mahsu:s: (is.) özgü, ona ait
 major: (is.) majör
 makaron: (is.) makarna
 ma:ku:l: (is.) makbul, geçer, uygun
 ma:ku:lla-: (f.) onaylamak
 ma:ku:llan-: (f.) onaylanılmak
 ma:ku:llat-: (f.) onaylatmak
 mamont: (is.) mamut
 mandolina: (is.) mandolin
 manikyur: (is.) manikür
 manipulirle-: (f.) işletmek
 mazlu:m: (is.) mazlum, ezilmiş
 mazmu:n: (is.) içerik
 mazok: (is.) tahlil için alınan parça
 mazut: (is.) mazot
 mä:cu:m: (is.) karışmış
 mä:cu:mula-: (f.) birini bir işe karıştırmak
 mä:cu:mlan-: (f.) ed. bk. Mä:cu:mula-
 mä:cu:mplat-: (f.) et. bk. Mä:cu:mpla-
 mecbu:r: (is.) mecburi, zorunlu
 montyor: (is.) montajcı, elektrikçi
 mordvin: (is.) Mordvin
 morfiy: (is.) morfin
 morfologiya: (is.) morfoloji
 morojni: (is.) dondurma
 motor: (is.) motor
 motorist: (is.) makinist
 motorlaşdır-: (f.) motorlaştırmak

mototsikl: (is.) motorsiklet
 möhümlilik: (is.) önem
 mö:mi:n: (is.) mümin
 mö:mi:nsire-: (f.) inanmış gibi görünmek
 mövri:t: (is.) zaman, an
 mugtho:r: (is.) otlakçı, asalak
 mukı:m: (is.) çalışkan, gayretli
 mukı:t: (is.) tanıdık, tanınan
 mu:mıya: (is.) mumya
 mu:mıyala-: (f.) ilaçlamak
 mu:mıyalan-: (f.) ilaçlanmak
 mu:mıyalaş-: (f.) iş. Mu:mıyala-
 mu:mıyalat-: (f.) et. mu:mıyala-
 mu:mlı: (is.) balmumu sürülmüş
 mundir: (is.) resmi ceket
 munitsipalitet: (is.) belediye
 muskullı: (is.) kashı, adaleli
 mutı:g: (is.) sadık, candan
 mücevür: (is.) mezarlık bekçisi
 müdi:mi: (is.) ebedi, sonsuz, ezeli
 müdi:r: (is.) müdür

-0-

oldurık: (is.) ayakkabının içine konan keçe
 olif: (is.) boyama işinde kullanılmak üzere
 kaynatılan kendir yağı
 olimpiada: (is.) olimpiyat oyunları
 omonim: (is.) eşesli, sesteş
 omonimika: (is.) eşesli sözcükleri
 inceleyen bilim dalı
 o:ñille: (is.) sık dokulu olmayan bir tür
 ipek kumaş
 ontolojiya: (is.) idealist felsefenin yaşamla
 ilgili fizik ötesi anlayışı
 opilka: (is.) bıçkı ile kesilen ağaç
 orangutang: (is.) orangutan
 orbita: (is.) yörünge
 orfografik: (is.) yazım, imla
 orfografiya: (is.) yazımla ilgili
 orgiya: (is.) Eski Yunan'da şarap tanrısı
 Dionysos ile ilgili bayram

original: (is.) özgün, orijinal
 otı:ryer: (is.) insan bedeninin bel ile diz
 arasındaki bölümü
 o:tlı: (is.) tren
 otliçnik: (is.) üstün başarılı öğrenci
 otliçno: (is.) çok iyi, başarılı
 otnositel: (is.) görece, bağımlı
 otnoşeniye: (is.) resmi yazı
 otritsatel: (is.) olumsuz
 otziv: (is.) birinin işine, bir esere veya
 benzeri şeylere verilen değer
 ozon: (is.) ozon
 ozonirle-: (f.) ozonlamak

-P-

paytu:n: (is.) fayton
 perevod: (is.) havale, posta havalesi
 pilot: (is.) pilot
 pilotka: (is.) askerlerin kullandıkları şapka
 pirojni: (is.) pasta
 pistolet: (is.) makineli tabanca
 pivo: (is.) bira
 piyanino: (is.) piyano
 piyoner: (is.) öncü, önyak olan
 platforma: (is.) peron
 plenum: (is.) genel toplantı
 plomba: (is.) mühür, kurşun
 ploşçad: (is.) meydan
 plotno: (is.) keten bezi
 poçtalon: (is.) postacı
 podnos: (is.) tepsi
 podoş: (is.) taban
 podpolkovnik: (is.) yarbay
 podpolye: (is.) gizlilik, saklılık
 podpolyeçi: (is.) gizli yer altı mücadelesi
 pogon: (is.) omuzluk, apolet
 pokrişka: (is.) dış lastik
 poliklinika: (is.) poliklinik
 politehniki: (is.) polit teknik
 polojitel: (is.) olumlu, iyi
 polotentse: (is.) havlu

pomidor: (is.) domates
 ponton: (is.) duba kayığı
 poroşok: (is.) toz
 portsiya: (is.) porsiyon
 pürepürle-: (f.) ed. Bk. pürepürle-

-R-

radiyator: (is.) radyatör
 radyoaktiv: (is.) radyoaktif
 radiyostantsiya: (is.) radyo santrali
 radiyouzel: (is.) radyo merkezi
 radyopriyomnik: (is.) radyo alıcısı
 radyus: (is.) yarıçap
 rasçyot: (is.) takım, ekip, mürettebat
 ratsiyonal: (is.) rasyonel
 ratsiyonalizator: (is.) rasyonelleştirici,
 yenilikçi
 raund: (is.) raund, bölüm
 rayon: (is.) bölge, semt
 redaktor: (is.) düzeltici
 redaksiyon: (is.) redaksiyon, düzeltilmiş
 yazı
 reduktor: (is.) basınç düşürme aracı
 referendum: (is.) halkoyu
 reforma: (is.) yenilik, reform, ıslahat
 regenerator: (is.) rejeneratör
 registrator: (is.) kayıt memuru
 registratura: (is.) kayıt dairesi
 rejissyor: (is.) yönetici, rejisör
 rekomendatsiya: (is.) tavsiye
 rekord: (is.) rekor
 rekordsmen: (is.) rekor kıran sporcu
 rektör: (is.) rektör
 rektorat: (is.) rektörlük
 remont: (is.) onarma, onarım

-S-

sokı: (is.) havan
 so:pi: (is.) sofı
 sotsiyal: (is.) toplumsal, sosyal

sotsiyalistik: (is.) toplumcu, sosyalist
 sotsiyalizm: (is.) sosyalizm
 sovatho:n: (is.) okuma yazma bilen
 sovhoz: (is.) devlet çiftliği
 söli:te: (is.) iş yapmayan
 sölpı: (is.) işsiz güçsüz dolaşan
 sömpi: (is.) bk. sölpı
 spisok: (is.) liste
 stadion: (is.) stadyum
 stanok: (is.) tezgâh
 strahovaniye: (is.) sigorta
 su:gunçılık: (is.) geyik yetiştiriciliği
 surnukdır-: (f.) bitkinleştirmek
 suşılka: (is.) kurutma aleti ya da kurutma
 yeri
 sülçi: (is.) sorgu hâkimi
 sünni: (is.) Sünni
 süpüdik: (is.) üstü başı perişan, yırtık pırtık
 dolaşan

-Ş-

şahtyor: (is.) ocakçı, madenci
 şarikopodşipnik: (is.) bilyalı rulman
 şatun: (is.) piston kolu
 şa:tu:t: (is.) kara dut
 şa:yol: (is.) ana yol, geniş yol
 şifon: (is.) şifon
 şifonyer: (is.) şifonyer
 şompol: (is.) tüfek namlusu temizleme
 çubuğu
 şompollı: (is.) ağızdan dolma
 şovhunlı: (is.) gürültülü, patırtılı

-T-

teplevoz: (is.) dizel lokomotif
 teplohod: (is.) dizel motorlu gemi
 terminologik: (is.) terminolojik
 terminologiya: (is.) terminoloji
 termometr: (is.) termometre
 termos: (is.) termos

territoriya: (is.) toprak, ÷lke
terrorizm: (is.) terörizm
titul: (is.) bir kitabın yayın bilgileri
tommi: (is.) yumru, tümsek
tomzok: (is.) mayıs böceđi
tormoz: (is.) fren
to:tı: (is.) papađan
toyru: (is.) deveye binilince kullanılan kalın kamçı
traktor: (is.) traktör
transport: (is.) taşıt, ulaşım ve taşıma aracı
trikotaj: (is.) trikotaj
trolleybus: (is.) trolleybüs
tsellofan: (is.) selofan
tsellupoid: (is.) selüloit
tsellyuloza: (is.) selülöz
tsiklon: (is.) siklon
tsiklonik: (is.) siklonik
tsikuta: (is.) baldıran
tsinkografik: (is.) çinkografik
tsirkul: (is.) pergel
tsirkulyar: (is.) genelge, tamim

-U-

umu:mılık: (is.) genel yakınlık
unison: (is.) uyum, ahenk
unitaz: (is.) leđen, tekne
univermag: (is.) büyük mağaza
universal: (is.) 1. uzman, kalifiye 2. Evrensel
universallık: (is.) evrensellik
universtitet: (is.) üniversite
upravlyayuşçi: (is.) yönetici
uslı:p: (is.) üslup
ustanovka: (is.) donatım, tesisat
usullı: (is.) becerikli, yetenekli
usullık: (is.) ihtiyat
usullılık: (is.) beceriklilik
usulsızlık: (is.) beceriksizlik
utopik: (is.) ütöpik
utopist: (is.) ütopyacı

utopiya: (is.) ütopya
utopizm: (is.) ütöpizm
uvertyura: (is.) uvertür

-Ü-

ülñi: (is.) elbise dikerken kumaş biçmek için kullanılan örnek
ümdüzine: (is.) firar etme
ümürli: (is.) sisli, dumanlı
ümürlük: (is.) sisle, dumanla kaplanmış
ümürsin: (is.) otlı, yeşillikli
üpcünçilik: (is.) sağlama, tedarik
üpcünlik: (is.) sağlama, tedarik

-V-

vodoprovodçı: (is.) su tesisatçısı
vodorod: (is.) hidrojen
voleybol: (is.) voleybol
voleybolçı: (is.) voleybolcu
votçına: (is.) eski Rusya'da feodalların mal mülkü
voyenkom: (is.) askerlik şubesi başkanı
voyenkomat: (is.) askerlik şubesi
voyevoda: (is.) voyvoda
voyevodalık: (is.) voyvodalık
vüşı: (is.) trahomalı

-Y-

yakobinçi: (is.) Fransız Devrimindeki radikal siyasi kulübün üyesi
yakor: (is.) çapa demiri
yakut: (is.) Yakut
yefreytor: (is.) onbaşı
yupiter: (is.) Jüpiter
yuridik: (is.) hukuki, hukuksal
yurisdikitsiya: (is.) yargı yetkisi
yuriskonsolt: (is.) hukuk müşaviri
yurisprudentsiya: (is.) hukuk bilimleri
yurist: (is.) hukukçu

yustitsiya: (is.) adalet, adliye

-Z-

zabu:n: (is.) gaddar, merhametsiz
 zabu:nlaş-: (f.) sert, katı davranmak
 zaçyot: (is.) sınav
 zakaznoy: (is.) ismarlama, taahhütlü
 za:luva:t: (is.) yiğit, aferin, bravo!
 zogdurıl-: (f.) güçlü bir şekilde akmak

Türkçe Kökenli Olup Dudak Uyumuna Uymayan Sözcükler

-A-

a:cö:ze: (is.)aç karnına
 a:vula-: (f.) zehirlemek
 a:vulı: (is.) zehirli
 a:vun-: (f.) acı duymak, sızı duymak
 a:vuşa-: (f.) acımak, sızlamak

-B-

bambuk: (is.) pamuk
 bogunlı: (is.) boğumlu
 boguşdır-: (f.) bağlamak, demet yapmak
 bolçuluk: (is.) bolluk
 boldumlu: (is.) iyi büyüyen
 bolgusız: (is.) boş, gereksiz
 bo:rçlı: (is.) borçlu
 bosgı: (is.) panik
 boyuntırık: (is.) boyunduruk
 boyuntırıkla-: (f.) boyunduruk geçirmek
 bozuşdır-: (f.) tahrip etmek
 böğüriş-: (f.) böğürüşmek, bağrışmak
 bö:lüci: (is.) bölen
 bö:lünici: (is.) bölünen
 bö:lüniş-: (f.) bölünmek
 bö:lünişik: (is.) bölüm, bölünme
 bö:lüşdir-: (f.) bölüşmek, bölüştürmek
 bö:ri: (is.) kurt

bövüsdür-: (f.) delmek, deşmek
 bugurçı: (is.) üç yaşında erkek deve
 bulutlu: (is.) bulutlu
 burçkı: (is.) köşedeki
 burçlı: (is.) köşeli
 burgı: (is.) ip bükme aygıtı
 burugsı: (is.) güçlü ve keskin koku
 burunlık: (is.) burunduruk
 burunlıkla-: (f.) deveye burunduruk takmak
 bu:zlı: (is.) buzlu
 bürüştir-: (f.) buruşturmak
 büti:n: (is.) bütün, tüm
 büti:nley: (is.)tümüyle, tamamıyla
 büti:nleyin: bk. büti:nley
 büzüşdür-: (f.) büzüştürme

-C-

comuşdır-: (f.) kırmak, parçalamak,
 ayırmak
 co:şgunlı: (is.) heyecanlı, coşkulu
 cö:gi: (is.) hilekar, riyakar
 cürküldi: (is.) cıvıldaşma
 cüygüldi: (is.) cıvıltı, cıvıldaşma

-Ç-

çapavul: (is.) kurye
 çapavulçılık: (is.) yağmacılık
 çapavulla-: (f.) yağma etmek
 çapavullık: (is.) bk. çapavulçılık
 çavuş: (is.) fısıltı
 çolukluk: (is.) çoban yamaklığı
 çolukçılık: (is.)bk. çolukluk
 çozgunçılık: (is.) birbiri ardına yapılan
 hücum
 çökgünlik: (is.) çukur yerler
 çökündi: (is.) tortul kütle, çökelti
 çözüci: (is.) seçmen
 çözülüş: (is.) çözüm
 çugutdur-: (f.) üşüme vb. nedenlerle
 kıvrılma

çukurluk: (is.) çukuru çok olan yer
 çünkü: (bağ.) çünkü
 çürüklük: (is.) çürüklük
 çürüntü: (is.) çürümüş bitkisel ve hayvansal maddelerin parçaları, gübre

-D-

damaksov: (is.) açgözlü, obur, pisboğaz
 da:rgursak: (is.) çabuk kızan, öfkelenen
 dikdüşdi: (is.) inatçı, direnen
 dikdüşdilik: (is.) inatçılık
 dildüvşük: (is.) komplo, kumpas
 dogruçıl: (is.) candan, içten
 dogruluk: (is.) doğruluk, düzlük
 dogumlu: (is.) yürekli, cesur
 dogumluluk: (is.) yüreklilik, cesaret
 dogumsıra-: (f.) yiğitlik taslamak
 dokçuluk: (is.) gönenc, refah
 dokuzuncı: (is.) dokuzuncu
 do:lı: (is.) dolu, dolmuş
 doñdurıl-: (f.) dondurmak
 doñuzluk: (is.) domuzluk
 doyundur-: (f.) doyurmak
 döküşdir-: (f.) dökmek, döküştürmek
 dö:nükçilik: (is.) döneçlik, hainlik
 dö:nüklik: (is.) döneçlik, hainlik
 dö:rdüncü: (is.) dördüncü
 dö:rüşdir-: (f.) kurcalamak
 dövüncü: (is.) kırıntı, kırık
 dözümlü: (is.) dayanıklı, sağlam
 dözümlülük: (is.) dayanıklılık, sağlamlık
 dözümsüz: (is.) dayanıksız, tahammül edemeyen
 dözümsüzlük: (is.) dayanamazlık, tahammül edemezlik
 durgunluk: (is.) durgunluk
 durı: (is.) duru, temiz, saydam
 durklı: (is.) sağlam, dayanıklı
 durumuşı: : (is.) yaşamla ilgili, hayati
 durnukluluk: (is.) dayanıklı, sabit, sağlam, kalıcı

durnuksuz: (is.) değişen, sabit olmayan
 duruluk: (is.) duruluk, berraklık
 durumlu: (is.) sağlam, dayanıklı
 durumluluk: (is.) dayanıklılık, sağlamlık
 durumsuz: (is.) dayanıksız, çürük
 durumsuzluk: (is.) dayanıksızlık, çürüklük
 duruzıl-: (f.) durmak, dikilmek
 duruzış-: (f.) durdurmak
 duşaklı: (is.) köstekli, kösteklenmiş
 du:şlı: (is.) yaşıt, akran
 duşuşdır-: (f.) karşılaşmak, rast gelmek
 du:şuşık: (is.) rastlantı, tesadüf
 duygı: (is.) duygu, his
 du:zlı: (is.) tuzlu, tuzu çok
 du:zluluk: (is.) tuzluluk
 dükürdi: (is.) tıkırtı
 düñküldi: (is.) ayak patırtısı, takırtısı
 dürli: (is.) türlü
 dürlülük: (is.) çeşitlilik
 dürtüşdir-: (f.) dürtmek, sokuşturmak
 düşbi: (is.) anlayışlı, kafalı, zeki
 düşbülük: (is.) anlayışlılık, kavrayışlılık
 düşevüntli: (is.) kazançlı, kârlı
 düşevüntsüz: (is.) kârsız, kazançsız
 düşgürlük: (is.) anlayışlılık, zeka
 düşnükli: (is.) açık, sarıh, vazıh
 düşnüklik: (is.) açıklık, seçiklik
 düşnüksüz: (is.) kapalı, belirsiz
 düşümlü: (is.) uygun, elverişli
 düşündirici: (is.) açıklayıcı, aydınlatıcı
 düşündiril-: (f.) anlamak, kavramak
 düşündiriş: (is.) açıklama, izah
 düşündirişli: (is.) açıklamalı, izahlı
 düşünil-: (f.) anlamak
 düşüniş-: (f.) iş. anlamak
 düşüril-: (f.) düşürülmek, indirilmek
 düşürin-: (f.) düşmek, inmek
 düşüriş-: (f.) düşürmek, indirmek
 düşürüşdür-: (f.) düşürmek, indirmek
 düvündür-: ((f.) sözü ağzında kalmak
 düvürtik: (is.) kabarcık
 düvürtikli: (is.) tüpürcüklü

düvüştür-: (f.) sözleşmek, ağız birliği etmek
 düynki: (is.) dünkü
 düypli: (is.) köklü, kökü olan
 düypsiz: (is.) köksüz
 düyrükdir-: (f.) ezilip büzülmek, derlenip toplanmak
 düzgünli: (is.) disiplinli
 düzgünsiz: (is.) düzensiz, gayrimuntazam
 düzgünsizlik: (is.) düzensizlik, kuralsızlık
 düzüci: (is.) derleyen, düzenleyen
 düzüşdür-: (f.) dizıştirmek
 düzüvli: (is.) düzgün, tertipli

-G-

ga:nho:r: (is.) kan içici, gaddar
 gi:cöylä:n: (is.)akşamın ilk saatleri
 gobsundur-: (f.) kalkmak, kaldırmak
 gobsunış-: (f.) kalkışmak
 goñşı: (is.) komşu
 goñursı: (is.) koku
 gorkı: (is.) korku
 gorkulı: (is.) korkulu, dehşetli
 gorkuluk: (is.) telike, korku
 gorkunçlı: (is.) korkunç
 gorkunçlılık: (is.) tehlike, korku
 gorkusız: (is.) tehlikesiz, güvenli, emniyetli
 goşavuç: (is.) avuç
 goşçı: (is.) bekçi, muhafız
 goşğı: (is.) şiiir, koşuk
 goşulıcı: (is.) toplama sayısı
 goşulış-: (f.) katılmak, birleşmek
 goşunçılık: (is.) askerlik
 goşuşdır-: (f.) katmak, eklemek
 govruşdır-: (f.) kavurmak
 govşurıl-: (f.) kavuşmak, ulaşmak
 govşurışdır-: (f.) kavuşturmak, ulaştırmak
 govuşgın: (is.) canlılık, hareketlilik
 govuşgınlı: (is.) enerjik
 govuşgınsız: (is.) cansız, hareketsiz
 goyı: (is.) koyu, sık

goyrı: (is.) sık, koyu, yogun
 goyruk: (is.) sıklık, koyuluk
 goyumçı: (is.) yatırımcı
 goyuşdır-: (f.) koymak, yerleştirmek
 göçüril-: (f.) taşımak, yerini değiştirmek
 göçüriş-: (f.) yer değiştirmek
 gö:gümtil: (is.) mavimsi, göğümsü
 gö:kçülik: (is.) sebzeçilik
 gömüşdür-: (f.) bir şeyi gömmek, doldurmak
 gö:nçi: (is.) sepici, tabakçı, tabakhane işçisi
 göni: (is.) doğru, düz, eşit
 gönükdir-: (f.) göndermek, yönlendirmek
 gönükdiril-: (f.) gönderilmek, yöneltmek
 gönülik: (is.) doğruluk, düzlük
 görgi: (is.) acı, ızdırap
 görgüli: (is.) cefakâr, çilekeş
 görgülik: (is.) ızdırap, acı
 görgürlük: (is.) keskin gözlülük
 gö:ri:p: (is.) kıskanç
 gö:ri:pçilik: (is.) kıskançlık
 gö:ri:pplik: (is.) bk. Gö:ri:pçilik
 görksüzlik: (is.) çirkinlik
 görnükli: (is.) bilinen
 görüçilik: (is.) keskin görüçülük, sezicilik
 görümsiz: (is.) iyi yetiştirilmemiş
 görüşdür-: (f.) gözden geçirmek
 göti:n: (is.)geri, geriye, arka, arkasına
 göti:nckle-: (f.) geri çekilmek, gerilemek
 göti:nckleş-: (f.) işt. göti:ncklemek
 göti:ncklet-: (f.) et. göti:ncklemek
 göti:nle-: (f.) geri çekilmek
 gövrümlü: (is.) hacimli
 gövrümlilik: (is.) hacimlilik
 gövünli: (is.) şerefli, temiz kalpli
 gövünlik: (is.) teselli, yüreklendirme
 gövünsiz: (is.)gönülsüz, isteksiz
 gövünsizlik: (is.) gönülsüzlük, isteksizlik
 göydükdir-: (f.) zayıflatmak, kuvvetten düşürmek
 göydüklik: (is.) zayıflık

gözli: (is.) gözlü
 gözükür-: (f.) alıştırmak, öğretmek
 gucurlu: (is.) güçlü
 gucurluluk: (is.) zayıf, güçsüz
 guduzluk: (is.) kudurganlık
 gu:guldu: (is.) düdü, siren
 gu:guriş-: (f.) uğuldaşmak, vızıldaşmak
 gullukçı: (is.) görevli
 gumık: (is.) Kumuk
 gurgunluk: (is.) sağlık, sıhhat, esenlik
 gu:rı: (is.) 1. Kuru 2. Boş, nafile
 guruluşık: (is.) yapı, inşaat
 guruluşıkçı: (is.) inşaatçı
 gurplı: (is.) güçlü
 gurpluluk: (is.) güç, refah
 gurpsız: (is.) güçsüz, zayıf
 gurpsuzluk: (is.) güçsüzlük
 gurşunlu: (is.) kurşunlu, kurşun içeren
 gu:rtlı: (is.) kurtlu
 gurucu: (is.) yapıcı, inşaatçı
 gu:ruluk: (is.) kuruluk
 guruşdır-: (f.) yapmak, kurmak, inşa etmek
 guşçuluk: (is.) kuş yetiştiriciliği
 gutulgısız: (is.) çıkışsız, kaçınılmaz
 gutulgısızlık: (is.) çaresizlik
 guyu: (is.) kuyu
 guyruklı: (is.) kuyruklu
 guyuşdır-: (f.) dökmek, döküşürmek
 guzu: (is.) kuzu
 gülki: (is.) gülme, gülüş, kahkaha
 gülküli: (is.) gülünç, komik
 gülşüklü: (is.) şen, neşeli
 gülümcire-: (f.) hafifçe gülümsemek
 gülümcireş-: (f.) işt. bk. gülümcire-
 gülümsire-: (f.) bk. gülümcire-
 gülümsireş-: (f.) işt. bk. gülümsire-
 gülündür-: (f.) birini memnun etmek
 gülüşdür-: (f.) güldürmek
 gümmürdi: (is.) gümbürtü
 gümpüldi: (is.) silah patlaması, atış sesi
 gümürdi: (is.) konuşma
 gümürtik: (is.) belirsiz

gündi:z: (is.) gündüz
 gündi:zine: (is.) gündüzleyin
 gündi:zki: (is.) gündüz
 gündi:zlik: (is.) gün, gündüz, gündelik
 günü:n: (is.) bir gün bir günde
 güpürdi: (is.) patırtı
 gürlövük: (is.) gök gürültüsü
 gürrüldi: (is.) gürültü
 gürrüldili: (is.) gürültülü
 gürrüñçi: (is.) konuşkan, konuşmayı seven
 gürrüñçilik: (is.) konuşma, görüşme, sohbet
 gürrüñsiz: (is.) sözsüz, tartışmasız
 gürsüldi: (is.) atma, çarpma (kalp için)
 güvvüldi: (is.) uğultu
 güyçli: (is.) güçlü, kuvvetli
 güyçlülük: (is.) güçlülük, kuvvetlilik
 güylüngi: (is.) bağlanma, bağ

-H-

havvuldu: (is.) havlama sesi
 hayu:v: Türkmen hanımların karşılaştıkları zaman birbirlerine kullandıkları hitap sözü
 hokurdu: (is.) şırıltı
 holpuldu: (is.) bol, ölçüsü uymayan elbise vya ayakkabının giyilirken ses çıkarması
 hoñkudıkla-: (f.) hafifçe sekerek yürümek
 hoññuldu: (is.) homurtu, mırıltı
 hopukdur-: (f.) nefesi kesilmek
 hopurdu: (is.) höpürtü
 horkuldu: (is.) hıçkırık
 horpuldu: (is.) bk. hopurdu
 horruldu: (is.) horultu
 hoturdu: (is.) balçık, kar vb yüzeylere basıldığında çıkan ses
 hovplı: (is.) korkulu, kuruntulu
 hovpluluk: (is.) korkulu olma durumu
 hovpsuzluk: (is.) korkusuzluk
 hozzuldu: (is.) kelebek gibi böcekler uçuğunda çıkan ses
 hüürdi: (is.) fısıltı

hüñürdi: (is.) homurtu
hütürdi: (is.) kütürtü, çatırtı

-K-

kitirdevük: (is.) kütürdeyen
kovgı: (is.) kovalama, izleme
köpçülük: (is.) halk, kitleler
köpçülükleyin: (is.) kitle halinde
köpri: (is.) köprü
köpürcik: (is.) köpük
köpürcikle-: (f.) köpüklemek
köpürciklen-: (f.) köpüklenmek
köpürcikleş-: (f.) köpüklenmek
köpürciklet-: (f.) et. bk. köpürcikle-
kö:rükdir-: (f.) tutuşturmak
kövüşçi: (is.) ayakkabıcı
kövüşdür-: (f.) gitmek, bakmak
kümüşçi: (is.) gümüüşçi
küşgüril-: (f.) saldırıya uğramak
kütülik: (is.) kalınlık

-O-

o:burıl-: (f.) oyulmak, kazılmak
oburış-: (f.) aşındırmak, oymak
o:dunçı: (is.) odun hazırlama işiyle
ilgilenen kimse
o:dunluk: (is.) odun olmaya uygun
ogrı: (is.) hırsız
ogrı:n: (is.) gizli, gizlice
o:grınça: (is.) gizlice
o:gruluk: (is.) hırsızlık
ogullık: (is.) üvey oğul
ogulsızlık: (is.) oğlan çocuğu olmazlık
o:gurluk: (is.) hırsızlık
okdurıl-: (f.) atılmak, sıçramak
okgunlı: (is.) hızla, süratle
okudıcı: (is.) öğretmen
okuvçı: (is.) öğrenci
okuvlı: (is.) eğitim görmüş, bilgili
okuvsız: (is.) eğitim görmemiş, cahil

o:nuncı: (is.) onuncu
oñlı: (is.) iyi, güzel, gereği gibi
oñşuklu: (is.) geçimli, uyumlu
oñşuksuz: (is.) huysuz, geçimsiz
oñşuksuzluk: (is.) geçimsizlik
oñuşdır-: (f.) iyi geçindirmek
opurıl-: (f.) kopup ayrılmak
opurılışık: (is.) karışıklık, bozulma
otukdır-: (f.) otlamayı, yem yemeyi
öğretmek
oturdl-: (f.) oturtmak
oturğıç: (is.) sandalye, iskemle
oturıl-: (f.) oturtulmak
oturımlı: (is.) yerleşik
oturış-: (f.) oturmak, birlikte oturmak
otuzuncı: (is.) otuzuncu
ovnukçıl: (is.) küçük şeylere önem veren
ovuntık: (is.) herhangi bir şeyin ufak
parçaları
oyunçı: (is.) oyuncu

-Ö-

ö:ceşdir-: (f.) birine karşı kışkırtmak,
üzerine saldırtmak
ö:cüğüş-: (f.) öfke duymak, öfkesi artmak
ö:cükdir-: (f.) bk. ö:ceşdir-
öçügsi: (is.) solgun, zayıf, cansız
öçüril-: (f.) söndürülmek
ökündür-: (f.) pişman olmak
ökünil-: (f.) pişman olunmak
öküniş-: (f.) pişman oluşmak
öldüril-: (f.) öldürmek
öli: (is.) ölü, canlı değil
öli:nçâ: (is.) ölene kadar, ömür boyu
ölügsi: (is.) az, hafif, cansız, zayıf
ö:ndüricilik: (is.) verim, randıman
ö:ndüril-: (f.) üretilmek, yapılmak,
yaratılmak
ö:nümçilik: (is.) üretim, üretme
öñi:nçâ: : (is.)...den önce
öñki: (is.) önceki, evvelki

öñkülik: (is.) öncelik, önceki durum
 öññi:l: (is.)geçen yıl değil önceki yıl
 öññi:n: (is.)dün değil önceki gün
 öñürdikle-: (f.) dörtnala koşmak
 öñürdiklet-: (f.) dörtnala koşturmak
 öñürti: (is.)daha önce, daha evvel
 örtgi: (is.) örtü
 örti: (is.) bk. örtgi
 ötri: (is.)...den dolayı
 ötüril-: (f.) bir şeyi geçirilmek
 övgi: (is.) övgü
 övrülip: (is.)bir daha, yine
 övrülüşik: (is.) devrim
 övüsdür-: (f.) estirmek
 övüsgin: (is.) esinti, hafif rüzgar
 övüşgin: (is.) parıltı, ışıklı
 öykündür-: (f.) öykündürmek
 öykünil-: (f.) öykünülmek
 ykünüş-: (f.) öykünmek

-P-

poslı: (is.) paslı, paslanmış

-S-

soñkı: (is.) son, sonuncu
 söygi: (is.) sevgi
 söygüli: (is.) sevgili, aşık olunan
 söyünci: (is.) müjde
 söyüncile-: (f.) müjdelemek
 suvçı: (is.) sucu, su getiren
 suvlu: (is.) sulu, taze
 süpürgi: (is.) süpürge
 süpüril-: (f.) süpürmek
 süpürin-: (f.) süpürülmek
 süpürüş-: (f.) süpürtmek
 sürücü: (is.) sürücü
 sürümçi: (is.) yer süren adam
 süsdiril-: (f.) batmak, saplanmak, girmek
 süyci: (is.) tatlı, şekerli

-Ş-

şıkırdavuk: (is.) sürtünme sonucu
 şakırdayan
 şıtırdavuk: (is.) hışırtılı ses çıkaran
 şorpuldı: (is.) höpürtü
 şuvvıldı: (is.) vızıldama, ıslık

-T-

toklı: (is.) bir yaşında kuzu
 tolgundur-: (f.) üzülmek, sıkılmak
 tolgunışık: (is.) kaygı, üzüntü
 topçı: (is.) topçu, top atan
 topuluş-: (f.) saldırmak, hücum etmek
 tovlı: (is.) eğrilmiş
 törpi: (is.) ağaç kesmekte kullanılan iri
 dişli alet
 tümmi: (is.) şiş, kabarcık
 tünñi: (is.) dışarı çıkık, kabarık
 tükülik: (is.) tükürük
 tükülikle-: (f.) tükürüklemek
 tüküliklen-: (f.) dön. Bk. tükülikle-
 tüküliklet-: (f.) et. bk. tükülikle-
 tüküril-: (f.) ed. Bk. tükür-
 tüysli: (is.) türlü, çeşitli

-U-

ucı:psız: (is.) çok az
 ucı:z: (is.) ucuz
 uçucu: (is.) pilot
 u:çkı: (is.) en uçtaki
 u:çlı: (is.) uçlu, ucu olan
 uçurım: (is.) yeni uçmaya başlayan yavru
 kuş
 uçursız: (is.) çok, pek, fazla
 uçuculuk: (is.) uçuculuk mesleği
 uğrukdır-: (f.) hareket ettirmek, bir tarafa
 yöneltmek
 ugursız: (is.) anlamsız, sonuçsuz
 ugursuzluk: (is.) anlamsızlık

u:kı: (is.) uyku
 ukı:p: (is.) yetenek, kabiliyet
 ukı:plı: (is.) yetenekli
 ukı:plılık: (is.) yeteneklilik
 ukı:psız: (is.) yeteneksiz
 ukı:psızlık: (is.) yeteneksizlik
 u:kuçıl: (is.) uykuculuk
 ulı: (is.) büyük, ulu
 ululuk: (is.) büyüklük
 ulumsı: (is.) kendini çok bilmiş sanan,
 kibirli
 ulumsılan-: (f.) kibirlenmek
 ulumsılık: (is.) kendini beğenmişlik
 umı:dıgâ:rılık: (is.) umutlu olma durumu
 umı:t: (is.) umut
 umı:tlan-: (f.) umutlanmak
 umı:tlı: (is.) umutlu
 umı:tlılık: (is.) umutluluk
 umı:tsiz: (is.) umutsuz
 unudıl-: (f.) unutulmak
 unutdır-: (f.) unutturmak
 unutgısız: (is.) unutulmaz
 urgı: (is.) vurma
 urşucu: (is.) savaşçı, döğüşçi
 urugçılık: (is.) kabile, uruk
 urundur-: (f.) azap çekmek
 uruşdır-: (f.) dövüşmek
 uvvuldı: (is.) uluma
 uzı:n: (is.) uzun
 uzı:nak: (is.) uzunca
 uzı:nlıgına: (is.) uzunlamasına
 uzı:nlık: (is.) uzunluk

-Ü-

üçüncilik: (is.) üçüncülük
 ülpüldi: (is.) kımıldanma
 ünci: (is.) telaş
 ünsli: (is.) dikkatli
 ünsülük: (is.) dikkatlilik
 ünsüzlük: (is.) dikkatsizlik
 üstki: (is.) üste ait

üstünlük: (is.) başarı, üstünlük
 üstünlükli: (is.) başarılı
 ütükli: (is.) ütülü
 üznüksüz: (is.) arası kesilmeyen, sürekli
 üznüksüzlük: (is.) süreklilik
 üzümçi: (is.) üzümcü
 üzümçilik: (is.) üzümçülük
 üzümlük: (is.) üzümlük, bağ

-Y-

yaldıravuk: (is.) parlak
 yalho:r: (is.) otlakçı
 yalho:rılık: (is.) otlakçılık, asalaklık
 yalmavuz: (is.) doymak bilmeyen
 yalmavuzluk: (is.) doymak bilmeme
 yatuv: (is.) yatma, uyuma
 yokumlu: (is.) yararlı, faydalı
 yokumsuz: (is.) yararsız, faydasız
 yokundı: (is.) tabaka, pas
 yokuşdır-: (f.) yapıştırmak
 yo:lçı: (is.) yol işinde çalışan işçi
 yolukdır-: (f.) karşılaştırmak
 yoluşdır-: (f.) yolmak, kopartmak
 yo:ngı: (is.) rende
 yoyucu: (is.) sahtekar
 yörgünli: (is.) açık, sade
 yöri:ş: (is.) yürüyüş
 yöri:teleşdir-: (f.) uzmanlaştırmak
 yöri:teleşdiril-: (f.) uzmanlaştırılmak
 yuvucu: (is.) yıkayıcı
 yuvundı: (is.) bulaşık suyu
 yuvuşdır-: (f.) yıkamak
 yuvutdır-: (f.) yutturmak
 yükçi: (is.) hamal
 yüvürücü: (is.) kayınbirader
 yüvürdü: (f.) gerilmek
 yüvürdin-: (f.) gerilmek
 yüvürdiş-: (f.) gerilmek, çekişmek
 yüvürtdir-: (f.) gerdirmek
 yüzi:n: (is.) yüzükoyun
 yüzli: (is.) otorite, nüfus
 yüzücü: (is.) yüzücü

SONUÇ

Bu çalışmada *Türkmençe-Türkçe Sözlük*'te yer alan madde başı kelimeler dudak uyumu açısından ele alınmıştır. Dudak uyumuna girmeyen kelimeler, “Yabancı Kökenli Olanlar” ve “Türkçe Kökenli Olanlar” olarak iki grup hâlinde incelenmiştir.

Türkmençe, Batı grubunda yer alan diğer üç şiveye göre, özellikle de Azerbaycan ve Türkiye Türkçesine göre, dudak uyumu noktasında daha zayıftır. Bunun sebepleri yukarıda beş madde hâlinde sıralanmıştır. *Türkmençe-Türkçe Sözlük*'te dudak uyumuna uymayan kelimeler incelendiğinde ise ortaya şu sonuçlar çıkmıştır:

1. Yabancı kökenli olan kelimelerin büyük bir çoğunluğunda dudak uyumu sağlanamamıştır. Sözlükte yer alan **1061** adet yabancı kökenli kelime Türkçenin dudak uyumuna aykırıdır. Uyuma aykırı olan yabancı kökenli kelimelerin büyük bir çoğunluğunun daha çok Rusça ve Hint-Avrupa dillerinden olduğu ve pek çoğunun da Türkmençeye yakın zamanda alıntılındığı görülmüştür. Daha eski tarihli alıntılanan yabancı kökenli kelimelerin çoğunda ise dudak uyumu sağlanmıştır.

2. Dudak uyumu olmayan yabancı kökenli sözcüklerin büyük bir çoğunluğunda ilk hecenin dışında o/ö ünlüleri bulunmakta, bu da sözcüklerin uyum dışında kalmalarına sebep olmaktadır: absolyut “mutlak”; avtomat “otomat”; dekoratör “dekoratör”; poroşok “toz”; vb.

3. Yukarıdaki maddedekine oranla daha az rastlansa da ilk hecede bulunan a/e/i ünlülerinden sonra dar-yuvarlak ünlülerin kullanılmasıyla oluşan uyumsuzluklar mevcuttur: beyhuda “boşuna”, arzu “dilek, istek”, dramaturg “oyun yazarı”.

4. Nadir de olsa uyuma girmiş bazı yabancı kökenli sözcüklerde uyum, aldıkları Türkçe ek ile bozulmuştur: dovulçı “korkak, ürkek”, dovullı “panik”, buşlukçı “müjdecî”.

5. Türkçe kökenli olup da dudak uyumuna uymayan kelime sayısı **496**'dır. Bu kelimelerdeki uyum bozukluğunun en büyük sebebi, *Türkmen Türkçesinde ikinci heceden sonra yuvarlak ünlü bulunmaması ve bazı eklerin daima aynı vokalle kullanılmasıdır*.

6. Eklendiği sözcüğün vokaline bakılmaksızın daima aynı vokalle kullanılan bazı ekler, özellikle türemiş kelimelerde dudak uyumunun bozulmasında ana sebep olmuştur: goyumçı “yatırımcı”; gönçi “sepici, tabakçı”; çapavul “kurye”; cürküldi “cıvıldaşma”; okuvçı “öğrenci”; vb.

7. Türkmençe kelimelerde ikinci heceden sonra yuvarlak ünlü bulunmaması kuralı özellikle çok heceli kelimelerde dudak uyumunun bozulmasına sebep olmuştur: yoyucu “sahtekâr”; burugsı “güçlü ve keskin koku”; ünsüzlik “dikkatsizlik”; gövrümlü “hacimli”; vb.

8. Dudak ünsüzlerin etkisiyle yuvarlaklaşan ünlüler de Türkçe sözcüklerde dudak uyumunu bozan bir başka etken olarak karşımıza çıkar: bambuk “pamuk” avun- “acı duymak, sızı duymak”; vb.

Türkmençe-Türkçe Sözlük'teki 16.800 madde başı sözcükten 1061'i yabancı kökenli ve 496'sı Türkçe kökenli olmak üzere toplam 1557 sözcük dudak uyumuna aykırıdır. Yabancı kökenli kelimelerdeki durum kelimenin aslına sadık kalınmış olması nedeniyle makul gözükse de Türkçe kökenli kelimelerdeki uyumsuzluk Türkmençenin iki önemli kuralından kaynaklanmaktadır. Özellikle “ikinci heceden sonra yuvarlak ünlü bulunmaması” kaidesinden

kaynaklanan uyumsuz kelimelerin pek çoğu, diğer Oğuz şivelerinde dudak uyumuna uygundur. “Daima aynı vokalle kullanılan ekler”in yarattığı uyumsuzluk da diğer Oğuz şivelerine göre Türkmenceyi dudak uyumu noktasında zayıflatmıştır.

1. Şekil: Dudak uyumuna aykırı sözcüklerin madde başı sözcüklere göre oransal dağılımı

KISALTMALAR

age. Adı geçen eser

bağ. Bağlaç

bk. Bakınız

is. İsim

s. Sayfa

S. Sayı

f. Fil

KAYNAKÇA

1. Altayev, S.; Açilova, G.; Gücükov, S., *Türkmen Dilinin Frazelogik Sözlüğü*, Ilım Neşiryaatı, Aşgabat, 1976.
2. Altinel, Esin, *Türkmence-Türkçe Sözlük'e Göre Türkmen Türkçesinde Kelime Yapımı*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde, 2003.
3. Annanurov, A., *Türkmen Dilinin Gusgaça Dialektologik Sözlüğü*, Ilım Neşiryaatı, Aşgabat, 1977.
4. Azmun, Yusuf, *Ana Çizgileriyle Türkmence Dilbilgisi, I. Cilt (Ses Bilgisi)*, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Yayınları, Ankara, 1983.
5. Baskakov, N. A.; Garriyev, B. A.; Hamzayev, M. Y., *Turkmensko-Russkiy Slovar/ Türkmence- Rusça Sözlük*, Türkmenistan Ilımlar Akademiyası Mağtımğulı Dil ve Edebiyat İnstitutı, Moskova, 1968.
6. Çarıyarov, B., *Türkmen Dilinin Orfoepik Sözlüğü*, Ilım Neşiryaatı, Aşgabat, 1978.
7. Çeneli, İlhan, *Türkmen Türkçesi Sözlüğü*, TDAY- Belleten, 1982-1983, s. 29-84, Ankara, 1986.
8. Doğan, L., "Türkmen Türkçesinin Fonetik ve Morfolojik Özellikleri Üzerine I", *Türk Lehçeleri ve Edebiyatı Dergisi* 5, s. 65-75, Ankara, 1996.
9. Ercilasun, Ahmet B. editörlüğünde, *Türk Lehçeleri Grameri*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2012.
10. Gökçür, Engin, "Türkmen Türkçesi İle Türkiye Türkçesi Ağızlarındaki Ortak Söz Varlığı Üzerine", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. 8, S. 36, s. 135-155.
11. Hamzayev, M., *Türkmen Dilinin Sözlüğü*, Türkmenistan Ilımlar Akademiyası Dil Bilimi İnstitutı, Aşgabat, 1962.
12. Kara, Mehmet, *Türkmen Türkçesi Grameri*, Gazi Kitabevi, Ankara, 2005.
"Türkmen Türkçesinde Ünlü Uyumları", *Türk Lehçeleri ve Edebiyatı Dergisi*, S. 19, s. 44-50, Haziran, 1998.
13. Nepesova, R.; Nazarov, O.; Göklenov, J.; (çev. Suzan Tokatlı), "Türkmen Türkçesi", *The Studies in Languages, Ashgabad*, s. 7- 29, RUH, 1998.
14. Sağlık, Gürcü Selcan, *Türkiye ve Türkmen Türkçelerinin Karşılaştırmalı Ses Bilgisi*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2001.
15. Saray, Mehmet, *Türkmen Tarihi*, Yeni Türk Cumhuriyetleri Serisi, İstanbul, 1993.
16. Tekin, Talat; Ölmez, Mehmet; Ceylan, Emine; Ölmez, Zuhâl; Eker, Süer; *Türkmence-Türkçe Sözlük*, Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi: 18, Simurg Yay. 1995